

**Multidiszciplináris
Társadalomtudományok
(Nemzetközi
Kapcsolatok)
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dorner Anikó

A külföldi közvetlen befektetések tovagyrúzó hatása a mexikói gazdaságra

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Blahó András

egyetemi tanár

Budapest, 2008

Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dorner Anikó

A külföldi közvetlen befektetések tovagyrúzó hatása a mexikói gazdaságra

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Blahó András
egyetemi tanár

© Dorner Anikó

Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dorner Anikó

A külföldi közvetlen befektetések tovagyrúzó hatása a mexikói gazdaságra

című Ph.D. értekezéshez

Témavezető:

Dr. Blahó András
egyetemi tanár

Tartalomjegyzék

1. A KITÚZÓTT KUTATÁSI FELADAT RÖVID ISMERTETÉSE.....	4
2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA	6
3. AZ ÉRTEKEZÉS KÖVETKEZTETÉSEI.....	8
3.1. A KUTATÁS EREDMÉNYE	8
3.1.1. <i>A Mexikó esetében rendelkezésre álló spillover-esettanulmányok által meghatározott befolyásoló tényezők.....</i>	8
3.1.2. <i>A kiemelt befolyásoló tényezők érvényesülése a mexikói beruházás-ösztönzésben ...</i>	12
3.2. GAZDASÁGPOLITIKAI AJÁNLÁSOK.....	18
3.3. A TÉMA TOVÁBBI KUTATÁSI LEHETŐSÉGEI.....	20
4. FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	22
5. A TÉMÁVAL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK.....	24

1. A kitűzött kutatási feladat rövid ismertetése

Az új gazdasági növekedési elméletek, valamint a legfrissebb külföldi beruházásokat vizsgáló tanulmányok (Nourzad [2008]) egyet értenek abban; hogy a külföldi közvetlen befektetés a tőkét befogadó gazdaságra gyakorolt hatásai közül az egyik legelőnyösebb a közvetett technológiatranszferhez kapcsolódik. A tovagyrűző hatás akkor keletkezik, amikor a külföldi leányvállalattól áramlik a tágan értelmezett tudás, technológia a tőkét befogadó ország helyi cégeihez, ezáltal elősegítve a nemzetgazdaság fejlődését.

A külföldi közvetlen befektetésekkel (a továbbiakban: KKB) foglalkozó elméleti magyarázatok abból az alapfeltételezésből indulnak ki, hogy a transznacionális társaságoknak (a továbbiakban: TNC) rendelkezniük kell olyan speciális vagyonértékkel, ami lehetővé teszi számukra – kiindulási versenyhátrányuk ellenére – a helyi cégekkel való verseny felvételét. A nem megfogható vagyonérték (*intangible asset*), nem más, mint a TNC-k által birtokolt – a helyi vállalatokénál magasabb szintű, ún. szuperior – tudás, technológia. A TNC alapvető érdeke, hogy a megfoghatatlan vagyonértéket, eszmei javakat minél hosszabb távon ellenőrzése alatt tartsa. Azonban a tudásnak, ismeretanyagának a fogadó gazdaságba történő – mégha minimális mértékben is – beszivárgása az esetek többségében, elkerülhetetlen. A tőkét befogadó országba a tudás, a technológia különbözőképpen áramolhat; ami tovagyrűző hatás keletkezéséhez vezethet. Pozitív externália jöhet létre például: a helyi vállalatoknak a külföldi cégekkel kialakított beszállítói kapcsolatai révén; a külföldi technológia másolása által; a korábban a TNC leányvállalatainál alkalmazásban lévő képzett munkaerő foglalkoztatása révén; illetve a fokozott verseny pozitív, a helyi cégeket termelékenységük növelésére ösztönző hatásának következtében. A külföldi beruházók a fogadó ország helyi gazdasági egységeibe átszivárgott tudásért, technológiáért¹ cserébe nem részesülnek ellenszolgáltatásba, vagyis a TNC által realizált társadalmi és gazdasági előnyök között különbség keletkezik. Ez a különbség szolgál magyarázatul, ez indokolja – a TNC szemszögéből nézve – a tőkét befogadó ország által alkalmazott beruházás-támogatást. A TNC ugyanis, külföldi beruházásainak költség-haszon elemzésénél nem számol externáliák keletkezésével, azonban a létrejövő spillover következtében gazdasági haszna, kisebb lesz az elvártnál. Ugyanakkor fontos a tőkét befogadó országok oldaláról nézve, hogy a beruházás-ösztönzési politika keretében a külföldi befektetőknek kínált fiskális, pénzügyi és egyéb kedvezmények ne haladják meg a TNC jelenlétéből adódó ténylegesen realizálható externáliákat, illetve előnyöket. A kormányok között a külföldi beruházásokért folytatott verseny egymás túlllicitálásához vezethet, aminek

---

¹ Mivel a tudás, technológia bizonyos mértékben közjószágának tekinthető.

következtében a befektetőnek kínált támogatások nagymértékben meghaladhatják a tovagyűrűző hatás révén realizálható hasznot (Oman [2000]).

Első lépésben szükséges a téma délimitációja, a vizsgált kérdéskör leszűkítése. Mexikó a kiválasztott gazdaság, azon belül is a feldolgozóiparban vizsgáljuk a rendelkezésre álló spillover-esettanulmányokat. A kérdés az, hogy a külföldi leányvállalatoktól ténylegesen átgyűrűzik-e a mexikói cégekhez a transznacionális vállalatok által birtokolt technológia, tudás, marketing-, vezetési-, illetve szervezet-felépítési ismeret? Milyen tényezők segíthetik elő a tovagyűrűző hatás létrejöttét Mexikó esetében? Független-e a fogadó ország strukturális tényezőitől; a mexikói kormány képzésben, technológiai diffúzióban vállalt szerepétől? A mexikói gazdaságpolitika, beruházásösztönzés milyen mértékben tudja elősegíteni a pozitív externáliák keletkezését?

Mexikó számára egy kiugrási lehetőség a magasabb hozzáadott értéket előállító külföldi befektetések vonzása, valamint az általuk indukált közvetlen és közvetett technológiatranszfer elősegítése. A legújabb spillover-esettanulmányok azonban azt mutatják, hogy nem annyira egyértelmű a KKB-ből származó pozitív technológiai diffúzió és tudásátadás létrejötte a hazai gazdaságban, mint azt korábban gondolták; valamint, hogy a pozitív, illetve negatív externáliák keletkezését legnagyobb mértékben a strukturális tényezők befolyásolják. A tovagyűrűző hatás témakörében végzett esettanulmányoknál jelentkező mérési, módszertani és kimutathatósági problémákból adódóan az eredményeket nehéz értelmezni. Kezdetben javarészt pozitív termelékenységi növekedést mutattak az empirikus elemzések, azonban a későbbi tanulmányoknál már túlsúlyban vannak azok az eredmények; ahol vagy, nem volt jelentős a termelékenységi spillover, vagy éppenséggel negatív közvetett technológiatranszfert mutattak ki.

A dolgozat annyiban lép túl az eddigi kutatásokon, hogy egy adott gazdaság vonatkozásában vizsgálja a rendelkezésre álló spillover-esettanulmányokat. A feladat nem egyszerű: egyrészt a mexikói gazdaság vonatkozásában elvégzett tanulmányok különböző időintervallumokat fognak át; másrészt sok esetben eltérő változókkal, eltérő fókuszponttal dolgoznak, különböző típusú tovagyűrűző hatás kimutathatóságára törekednek. Létjogosultságát mégis az adja a komparatív elemzésnek, hogy a cél a fentiekben említett – pozitív spillover elősegítését – befolyásoló tényezőknek a meghatározása egy adott gazdaság, Mexikó esetében. A tanulmány itt nem ér véget, hanem a strukturális faktorok ismeretében vizsgálja Mexikó beruházás-ösztönzési politikáját. Kifejezetten azt, hogy a spillover-elemzések által meghatározott befolyásoló tényezők milyen mértékben kapnak szerepet a mexikói beruházás-támogatásban. Mit tehet a mexikói kormány annak érdekében, hogy a TNC-k jelenlétéből minél nagyobb mértékű gazdasági hasznot, pozitív externáliát realizálhasson.

2. A kutatás módszertana

A tanulmány első részében a témában fellelhető magyar és külföldi szakirodalom feldolgozására kerül sor. Az elméleti rész megalapozásánál többféle terület összefoglalására vállalkozunk. Első lépésben a KKB miértjére keressük a választ. Ezt követően vizsgáljuk a külföldi közvetlen befektetéseknek a tőkét befogadó ország gazdaságára, gazdasági fejlődésére kifejtett potenciális pozitív és negatív hatásait. Következő lépésben a nemzetközi tőke- és technológiaáramlás kérdését tekintjük át a különböző közgazdasági irányzatokban. Majd a technológiatranszfer (a továbbiakban: TT) és a beruházás-ösztönzési politika elméleti összefoglalója következik.

Különös hangsúlyt fektetünk a TT irodalmára; aminek összefüggő, rendszerező, áttekinthető elméleti és gyakorlati összefoglalója túllép az – általunk - eddig ismert szakirodalmi elemzéseken. A technológiatranszfer fogalmának értelmezése után kerül sor a TT csatornáinak, valamint típusainak ismertetésére. Ez elvezet bennünket a tovagyrűző hatás fogalmának és csoportosítási lehetőségeinek tárgyalásához. Az ebben a pontban megfogalmazott, különböző spillover-kategóriákat felhasználjuk a második fejezetben tárgyalt komparatív elemzésnél. Megvizsgáljuk a TT lehetséges forrásait, számba vesszük annak mérésével kapcsolatos nehézségeket, valamint sor kerül egy spillover-folyamatára felállítására. Foglalkozunk a negatív tovagyrűző hatás lehetőségével is. A fenti elméleti alapfelvetések után állítjuk fel a tovagyrűző hatás keletkezését befolyásoló tényezők modelljét, ami mind a II., mind pedig a III. fejezet elemzési keretét adja.

Az elemzési rendszer 3+1 főelemből áll. A tovagyrűző hatás létrejöttét befolyásoló tényezők három fő eleme szorosan kapcsolódik a helyi és a külföldi cégekhez, azok tevékenységéhez: A.) alapvetően a fogadó gazdasághoz kapcsolódó faktorok; B.) a beruházóval, és a külföldi befektetéssel kapcsolatos tényezők; valamint C.) a kettejük közötti interakció. A +1 kiegészítő elem, ami egyben az elemzési keret negyedik pillérének is tekinthető: D.) az iparági jellegzetességeket foglalja magában.

Az értekezés második részében, a Mexikó esetében rendelkezésre álló spillover-esettanulmányok (13 ökonometriai, illetve 2 statisztikai modell) komparatív elemzése következik, aminek eredményeképpen megfogalmazásra kerülnek a pozitív externáliák keletkezését elősegítő főbb befolyásoló tényezők az első fejezetben felállított 3+1 elemzési rendszer alapján. A komparatív elemzés szekunder információk feldolgozásán alapszik; a különböző statisztikai és ökonometriai vizsgálatok eredményeit hasonlítja össze. Az elemzési rendszeren kívül a komparatív vizsgálat szempontjainál nagymértékben támaszkodunk az első fejezetben ismertett spillover-csoportosításokra is. Az összehasonlításnál a következő

szempontok jutnak kifejezésre: a felhasznált adatbázisok vizsgálata; a pozitív, illetve negatív eredménynek a magyarázata; az endogénitás problematikája; a módszertani kérdések; valamint a különböző spillover-mechanizmusok.

A harmadik fő fejezet Mexikó beruházás-ösztönzését, annak a KKB-ből eredeztethető pozitív hatások realizálásában és a gazdasági fejlődésben betöltött szerepét tanulmányozza. Közelebbről, a mexikói beruházás-támogatásban a spillover-esettanulmányok összehasonlító elemzése által meghatározott fő befolyásoló tényezők (A-D) érvényre jutását vizsgáljuk. Első lépésben a mexikói beruházásösztönzés feltételeinek megteremtését, majd az aktuális beruházás-támogatási politika kérdéseit tekintjük át. Ezt követően a felállított 3+1 elemzési keret által meghatározott befolyásoló tényezők megvalósulását vesszük górcső alá.

Módszertanilag a tanulmánynak mind a második, mind pedig a harmadik része az elméleti fejezetben kidolgozott rendszerezésre támaszkodik. A zárófejezetben megfogalmazásra kerülnek a gazdasági ajánlások, új megállapítások, összefüggések, valamint utalás történik a témakörben elvégzendő kutatásokra.

3. Az értekezés következtetései

3.1. A kutatás eredménye

A kutatás eredményeit két fő csoportra oszthatjuk. Az első csoportba (3.1.1. *A Mexikó esetében rendelkezésre álló spillover-esettanulmányok által meghatározott befolyásoló tényezők*) a tovagyrúzó hatást vizsgáló tanulmányok komparatív elemzése révén levont következtetéseket ismertetjük, kihangsúlyozva a pozitív közvetett technológiatranszfer keletkezését befolyásoló tényezőket. Majd ezt követően az így meghatározott befolyásoló tényezőknek a mexikói beruházás-ösztönzési politikában való érvényre jutását nézzük át (3.1.2. *A kiemelt befolyásoló tényezők érvényesülése a mexikói beruházás-ösztönzésben*).

3.1.1. A Mexikó esetében rendelkezésre álló spillover-esettanulmányok által meghatározott befolyásoló tényezők

1.) A 15 mexikói esettanulmány közül mindössze öt vizsgálja célirányosan a spillover keletkezését befolyásoló tényezőket. Kokko [1994, 1996] munkájában a 70-es évek adatbázisán arra a következtetésre jut, hogy az egyik meghatározó strukturális tényező a KKB által indukált pozitív externália keletkezésénél a helyi vállalatok abszorpciós képessége, ami szoros kapcsolatban áll a technológiai komplexitással, valamint a mexikói és a külföldi vállalatok közötti technológiai szakadékkal. Blomström [1986] szerint, a KKB csak abban az esetben járul hozzá az helyi gazdaság általános termelékenységi növekedéséhez, amennyiben a technológiai szakadék a külföldi és a helyi vállalatok között nem túl nagy, valamint a helyi cégek abszorpciós képessége megfelelő.

2.) Kokko [1994] tanulmánya alátámasztja Blomström [1986] végkövetkeztetését. Kokko eredménye azt mutatja, hogy azokban az iparágakban jön létre nagyobb eséllyel spillover ahol: 1) az egy főre jutó szabadalmi díj alacsony; 2) a külföldi cégek tőkeintenzitása szintén alacsony; valamint 3) a mexikói és a külföldi cégek között kismértékű technikai különbség van. Ugyanakkor Kokko kihangsúlyozza, hogy azokban az iparágakban is keletkezhet pozitív spillover, ahol a helyi és a külföldi vállalatok közötti technológiai szakadék nagymértékű, azonban ebben az esetben a külföldi jelenlét nem lehet domináns. A kompetencia kizorító hatása ugyanis csak akkor érvényesül, ha egy adott ágazatra egyszerre jellemző a mexikói és a külföldi cégek közötti jelentős technikai különbség, valamint a relatíve nagymértékű KKB. Fontos megfigyelése a szerzőnek, hogy önmagában a versenyhatás nem áll százalékos arányban

a külföldi jelenléttel. Kokko szerint a versenynek, amennyiben az relatíve alacsony szintű külföldi jelenléttel párosul, a helyi cégeket termelékenységük növelésére ösztönző hatása fog érvényesülni. Jordaan [2005a] ezzel szemben azt állítja, hogy a helyi vállalatok abszorpciós képességének, valamint a közöttük lévő technológiai szakadék kérdésének nem volt döntő befolyása a tovagyrúzó hatás kialakulásában. A szerző újra értelmezi a helyi vállalatok abszorpciós képességével kapcsolatos eddigi elképzeléseket (pl. Kokko [1994]). Abból indul ki, hogy a mexikói és a külföldi vállalatok közötti kismértékű technológiai különbség a két entitás között kialakuló közvetlen verseny következtében negatív externáliát fog eredményezni. Szerinte a technológiai szakadék, illetve a technológiai komplexitás eredményezhet mind pozitív, mind pedig negatív externáliát attól függően, hogy jelen van-e a verseny kizorító hatása. Kokko és Jordaan – a helyi vállalatok abszorpciós képességére vonatkozó – elképzelése közötti ellentmondás feloldható. Lényegében mindketten a versenyhatás elsődleges szerepet hangsúlyozzák ki az abszorpciós képességgel kapcsolatban, mondhatni attól teszik függővé a pozitív externália keletkezését. A két szerző nézete közötti különbség nem az abszorpciós képességről való elképzelésben fogalmazódik meg, hanem abban hogy mikor érvényesül a verseny kizorító, illetve ösztönző hatása.

3.) De Fuentes és Dutrénit [2007] tanulmánya szerint a mexikói cégek abszorpciós képességének közvetlen indikátorai közül is elsősorban 1) a szervezeti képességeknek, valamint 2) a tanulási és innovációs tevékenységeknek van kiemelkedő szerepük a pozitív spillover kialakulásában.

4.) Mind Kokko [1994], mind pedig Jordaan [2005a] kitér a vállalatméret, mint befolyásoló tényező szerepére. Jordaan szerint, a kisméretű, helyi vállalatok voltak képesek a keletkező tovagyrúzó hatás révén előnyöket realizálni, mivel azok a tradicionális szektorban tevékenykedtek, ahol nem alakult ki közvetlen verseny a külföldi vállalatokkal. Ezzel szemben a modern szektorokban tevékenykedő nagyvállalatok esetében a verseny kizorító hatása jutott érvényre. Kokko lényegében ugyanezt fogalmazza meg a nem-enklávé iparágak vonatkozásában. Pozitív externália, szerinte a nem-enklávé ágazatokban várható, ahol a mexikói és a külföldi cégek között – több egyéb szempont mellett –, vállalatméret szempontjából nincs számottevő különbség. A tradicionális szektorok egyben nem-enklávé iparágak. Akárcsak a helyi vállalatok abszorpciós képességénél, a vállalatméret vonatkozásában is a versenyhatásra vezetnek vissza a szerzők a pozitív externáliák érvényesülését.

5.) Az iparági jellegzetességgel kapcsolatban is hasonlóan vélekedik Kokko és Jordaan. Kokko a mexikói gazdaság vonatkozásában a kevésbé technológiaintenzív ágazatokban lát nagyobb esélyt a tovagyrúzó hatás létrejöttére. Jordaan végeredményben ugyanezen a véleményen van, amikor azt állítja, hogy a hagyományos iparágakban keletkezik nagyobb

valószínűséggel közvetett technológiai diffúzió. Mint láthatjuk, ezek a megfigyelések ellentmondásban állnak Robson – Townsend – Pawitt [1988], Kuemmerle [1999], Baldwin és Hanel [2003], Krugman [2003]). Narula és Dunning [2000] elképzeléseivel (I.4.6. **A spillover keletkezését befolyásoló tényezők**, p. 74), miszerint a technológiaintenzív szektorokban van esély nagyobb mértékű tovagyrúzó hatás létrejöttére. Valószínűleg, a Wang és Yu [2007] által megfogalmazott KKB jelenlét és a spillover közötti kapcsolat U alakú görbéjén a mexikói gazdaság munkaintenzív ágazatait tekintve a lineáris szakaszban van (nem pedig a visszahajló ágon), és ennek köszönhetően még nem érvényesül a verseny kizorító hatása. Ugyanakkor Blomström [1986] szerint, a külföldi jelenlét strukturális változást indukáló hatása csupán a modern szektorokban volt kimutatható. Esettanulmánya azt mutatja, hogy azokban az ágazatokban jön létre számottevő tovagyrúzó hatás, ahol a helyi cégek rendelkezésére áll a „*best practice technology*”. Elviekben a fejlett gazdaságokban a technológiaintenzív iparágakban nagyobb mértékű tovagyrúzó hatás keletkezésére van esély, mint a tradicionális iparágakban. A fejlődő országok esetében – mint Mexikó – azonban, ellentmondásos eredményt mutatnak az esettanulmányok. Mexikó duális gazdasági szerkezetéből fakadóan a technológiaintenzív szektorokban nehezebb a helyi gazdaság számára a pozitív externáliák realizálása, éppen a Kokko által megfogalmazott enklávé jelleg következtében.

6.) Aitken és mások [1994] a 80-as évek adatait felhasználva az export-piacrajutási spillover esetében vizsgálja a befolyásoló tényezőket, amelyek közül elsődleges jelentősége a földrajzi koncentrációnak volt. Jordaan [2005a] szintén a helyi és a külföldi leányvállalatok földrajzi közelségére, mint a külföldi jelenlét hatására létrejövő pozitív externália fő befolyásoló tényezőjére helyezi a hangsúlyt. A cégek közötti földrajzi közelség elősegíti az információ-áramlást, az ötletek kereszteződését, illetve azoknak egy másik vállalatnál történő kifejlesztését. Akár a kapcsolati-, akár a demonstrációs hatások, akár a képzés, vagy munkaerő-mobilitás szemszögéből nézve mindegyik esetben a földrajzi közelség nagyban hozzájárulhat a közvetett technológiai diffúzió mexikói gazdaságban történő realizálásához. A spillover-mechanizmusok közül egyedül a verseny hatása hozhat ambivalens eredményeket. A feldolgozóipari ágazatok földrajzi koncentrációja negatív externáliát is eredményezhet; amennyiben a mexikói és a külföldi cégek közötti közvetlen verseny kizorító hatása semlegesíti a keletkező pozitív externáliákat. Jordaan tehát, mind az abszorpciós képesség, mind pedig a földrajzi koncentráció révén realizálható spillovert a versenyhatástól teszi függővé.

7.) De Fuentes és Dutrénit [2007] tanulmánya alapján a helyi vállalatok kapcsolat-kiépítési képessége segíthető elő nagymértékben a hazai gazdaságban a pozitív externália keletkezését. Vera-Cruz és Dutrénit [2005] munkája szintén a kapcsolati hatások lehetséges szerepére

irányítja rá a figyelmet, azonban a tanulmány nem vizsgálja közelebbről ezt a spillover keletkezési mechanizmust. Romo [2003] elemzésében ellentmondásos, nehezen értelmezhető eredményt kapott a beszállítói kapcsolatok jelentőségére nézve; azonban a vizsgálat időpontjában a körülmények nem voltak optimálisak. Mindezek alapján azt a következtetést vonjuk le, hogy fontos szerepe lehet a helyi vállalatok kapcsolat-kiépítési képességének a pozitív tovagyrúzó hatás generálásában.

8.) Az eddigi mexikói spillover-esettanulmányok minimális figyelmet fordítottak a KKB piacralépési módjára; a leányvállalatok stratégiájára; autonómiájának, piaci orientációjának kérdésére; valamint K+F tevékenységére. Mindössze érintőlegesen jelenik meg Aitken és mások [1994] tanulmányában a külföldi leányvállalatok exportaktivitása, mint meghatározó tényező; valamint Kokko [1994] elemzésében a külföldi cégek tőkeintenzitásának befolyásoló szerepe (8. táblázat – a tanulmányban).

8. táblázat: A mexikói esettanulmányok által kihangsúlyozott, a spillover keletkezését befolyásoló tényezők

	Befolyásoló tényezők
A) Mexikó, valamint a helyi cégek jellemzői	<ul style="list-style-type: none"> - abszorpciók képesség (Blomström [1986], Kokko [1994], Jordaan [2005a], De Fuentes és Dutrénit [2007]); - kapcsolat-kiépítési képesség (De Fuentes és Dutrénit [2007], Vera-Cruz és Dutrénit [2005], Romo [2003], Aitken és mások [1994]); - szervezeti, vezetési ismeretek (De Fuentes és Dutrénit [2007]); - tanulási és innovációs tevékenység (De Fuentes és Dutrénit [2007]); - vállalatméret (Kokko [1994], Jordaan [2005a])
B) KKB és a külföldi leányvállalatok jellemzői	<ul style="list-style-type: none"> - exportaktivitás (Aitken és mások [1994]) - tőkeintenzitás (Kokko [1994])
C) A mexikói és a külföldi vállalatok interakciói	<ul style="list-style-type: none"> - földrajzi közelség (Aitken és mások [1994], Jordaan [2005a], Jordaan [2005c]); - technológiai szakadék kérdése (Blomström [1986], Kokko [1994], Jordaan [2005a])
D) Iparági jellegzetességek	<ul style="list-style-type: none"> - alacsony technológiai intenzitás (Kokko [1994], Jordaan [2005a]) - modern ágazat (Blomström [1986])

Forrás: Saját szerkesztés

3.1.2. A kiemelt befolyásoló tényezők érvényesülése a mexikói beruházás-ösztönzésben

A következőkben áttekintjük az elméleti részben felállított elemzési szempontok alapján a spillover-esettanulmányok eredményeként meghatározott befolyásolási tényezők figyelembe vételét, illetve figyelmen kívül hagyását a mexikói beruházás-ösztönzési politikában.

9.)

A.) A mexikói cégek jellemzői: az abszorpciós képesség; a kapcsolat-kiépítési képesség; a szervezeti, vezetési ismeretek; a tanulási és innovációs tevékenység; valamint a vállalatméret kérdésének érvényre jutása a mexikói beruházás-ösztönzésben

A fent említett spillover-befolyásoló tényezők egyike sem szerepelt kiemelten a BANCOMEXT beruházás-ösztönzési politikájában. Mexikó nem jelölte meg kitűzött célként a K+F típusú beruházások, sem pedig a technológiailag magas színvonalú befektetések vonzását; annak ellenére, hogy az ország innovációs képességét jelző mutatószámok² (UNCTAD [2005]) alapján erre reális lehetősége és nagy szüksége volna további impulzus szempontjából. A régióban Brazília realizálhatta legnagyobb mértékben a TNC-knek a K+F befektetéseiből származó előnyöket. Latin-Amerika jóval elmarad az ázsiai országok mögött a K+F beruházások vonzását illetően; míg az utóbbi térségben a beruházás-promóciós ügynökségek 79%-a hoz intézkedéseket ezen típusú projektek megnyerésére, addig az előbbi régióban ez az érték mindössze 11%-ot mutat.

A ProMéxico beruházás-promóciós ügynökségnél már elsőbbséget élvez a K+F tevékenységet létesítő befektetések, valamint a magas technológiatartalmú projektek vonzása. Megfelelő kormányzati hozzáállás esetén ez egyben hozzájárulhat a kutatás területén a hálózati kapcsolatok kialakulásához. Kívánatos, hogy a célkitűzésekkel párhuzamosan a K+F vonzását elősegítő fejlesztési stratégia kivitelezésére is sor kerüljön, ami a fogadó ország feltételeinek javítása révén segíti a cél megvalósítását. Pl. Programok az ország innovációs kapacitásának növelésére; a technológiai aktivitásának fokozására; a humán tőkéjének fejlesztésére; a tudásközpontok, egyetemek és a külföldi vállalatok közötti kapcsolatok intenzitásának elősegítésére; stb. Ezek a programok, egyben mind hozzájárulhatnak a helyi vállalatok tanulási és innovációs képességének fejlődéséhez. Még egyszer kihangsúlyozzuk, a tovagyrúzó hatás nem automatikus, azonban megcélzott intézkedésekkel fokozható a pozitív externália

---

² A 117 ország körében készített felmérés alapján Mexikó a középmezőnyben helyezkedik el a következő három mutatószám szerint: a) innovációs kapacitás – 59; b) technológiai aktivitás – 54; valamint a c) humántőke – 65. helyet tudhatja magáénak a rangsorban.

keletkezése. Mexikó nagyobb eséllyel száll versenybe a K+F típusú beruházásokért, amennyiben költségvetési kiadásaiból többet fordít az oktatás fejlesztésére, valamint a K+F tevékenységre. 1996-2000 között GDP-jének mindössze 0,3%-át irányította a kutatás-fejlesztésre, míg a hozzá hasonló fejlettségű országok GDP-jük legalább 1%-át, illetve a fejlett országok, mint Japán és Németország kb. GDP-jük 3%-át körül fordítják. A humántőke vonatkozásában, Gruben [2000, pp.1-7] úgy vélekedik, hogy Mexikóban az oktatási rendszerben eltöltött átlagidő, illetve az egészségügyi indikátorok (csecsemőhalálozás mutatószámával mérve) tekintetében felettebb kedvezőtlen a helyzet. Nemcsak a fejlett országokhoz képest, de Latin-Amerikán belül is az első mutatószám értéke relatíve alacsony, míg a másodiké relatíve magas. Pl. a foglalkoztatottak egyharmada nem végezte el az általános iskola első négy osztályát (Quintin [2002]), minden 1000 csecsemő közül 32 nem éli meg az 1 évet (Gruben [2000]). Mexikóban az alacsony és egyenetlen humántőke-akkumuláció nem segíti elő a magas technológiatartalmú, illetve K+F típusú befektetések spillovert generáló hatását. Mindenekelőtt az egészségügy és az oktatás területén van égető szükség strukturális változásokra. Fontos kihangsúlyozni a korrupció szintjének súlyosságát, valamint az ellenőrzőmechanizmusok hiányát. Számos esetben a költségvetés által kiutalt források nem jutnak el a meghatározott felhasználási helyre.

ProMéxico a stratégiai célkitűzések szintjén hangoztatja a KKB-vonzás prioritását, azonban a gyakorlati működése során mindezidáig szinte kizárólagosan a helyi vállalatok exporttevékenységének elősegítése vonatkozásában léptetett életbe programokat. Pontosabban, a mexikói termékek külföldi piacokon történő értékesítése élvez elsőbbséget az ügynökség eddigi akcióiban. Ami önmagában nem volna baj (hiszen gazdasági szempontból szintén kívánatos), azonban a beruházás-támogatásnak szűklátókörű, vízió nélküli gyakorlati megvalósítását vetíti előre. Pl. A mexikói kis- és középvállalatok az export-eljárások témakörében tréningen, szemináriumokon, tanfolyamokon, stb. vehetnek részt; technikai segítségnyújtásban részesülhetnek (*ATEL – Asistencia Técnica en Línea*) termelési vagy export folyamataiknak fejlesztésével kapcsolatosan; a külföldi értékesítési lehetőségekről *Exportanet* – online adatbázis áll rendelkezésükre; az exportálással kapcsolatos kérdéseikre *Exportatel*- telefonos szolgáltatást vehetnek igénybe (ITC [2007]).

Míg a helyi beszállítórendszer javítására; a mexikói vállalatok abszorpciós képességének fejlesztésére; az előre-, hátrafelé irányuló, illetve hálózatos kapcsolatok kialakítására nem találunk speciális programokat, annak ellenére, hogy a külföldi befektetők nagyra értékelik a jó minőségű alvállalkozók rendelkezésre állását. A kis- és középvállalatok exportra való termelésének ösztönzése mellett égető szükség volna egy, a beszállítók kifejlesztését megcélzó program kialakítására, ami nagymértékben elősegíthetné a KKB által realizálható tovagyrúzó

hatás abszorpcióját. A külföldi befektetések vonzásával kapcsolatosan ProMéxico aktivitása a KKB jogi szabályozásáról, illetve Mexikó beruházási lehetőségeiről szóló szeminárium szervezésében ki is merül. A külföldi vállalatok és a mexikói cégek közötti input-ouput kapcsolatok intenzitásának elősegítésére ugyanolyan sokoldalú, kreatív programokra; valamint technikai és gazdasági segítségnyújtásra, eszközökre volna szükség, mint a KKV-k exporttevékenységének kapcsán. Első lépésben például a mexikói beruházás-promóciós ügynökség egy statisztikai adatbázis (akár online formában honlapjukról elérhetően) naprakész vezetésével megkönnyíthetné a külföldi beruházók és a potenciális beszállítók közötti információáramlást, az esetleges kapcsolatfelvételt. Másik megoldás a beszállítói kapcsolatok kiépítésére – a Csehországban nagy sikert elért kezdeményezés –: a lehetséges alvállalkozók egy csoportjának kiválasztása és kiképzése.

A mexikói cégek szervezési- és vezetési ismereteinek fejlesztését, szintén az előbbieken említett beszállítói-, vevői-, és hálózati kapcsolatok előmozdításának segítségével lehet elérni, mind a demonstrációs hatás (*learning by watching*), mind pedig a munkaerő-mobilitás által.

A helyi cégek vállalatméretének növelésére szintén pozitív hatással van a külföldi leányvállalatokkal való együttműködés, az input-ouput kapcsolatok intenzitásának elősegítése. Több megbízást, biztosabb rendeléseket, valamint a nemzetközi termelési láncolatokba történő bekapcsolódást eredményezheti a tartós kooperáció.

10.)

B.) A KKB és a külföldi leányvállalatok jellemzői: az exportaktivitás és a tőkeintenzitás prioritásának érvényesülése a mexikói beruházás-támogatásban

A spillover-esettanulmányok – a befolyásoló tényezők elemzési modelljében megfogalmazott 3+1 (A-D) ismérvei közül – a külföldi vállalatok stratégiájára nem fektettek különösebb hangsúlyt, mindössze két tényezőre hívták fel érintőlegesen a figyelmet: azok tőkeintenzitására, valamint az exportaktivitásukra.

A célzott beruházás-támogatás lehetséges stratégiái közé tartozik mind a projekt típus, mind pedig a vállalat típus szerinti szelekció. A BANCOMEXT és a ProMéxico is Mexikó beruházás-promóciójának eltérő időszakaiban a projekt típus szerinti prioritások között kiemelte az exportra termelő külföldi beruházások támogatását. Ehhez szorosan kapcsolódik az a tény, hogy napjainkban a Mexikóba irányuló külföldi közvetlen beruházások nagy része a hatékonyságnövelő (*efficiency seeking*) befektetések közé sorolható, amelyek jellegzetessége, hogy főként exportra termelnek.

Mexikóban a hatékonyság javítását célul kitűző beruházások, tulajdonképpen a TNC-k nemzetközi integrált termelési rendszerének exportbázisai. Legmagasabb, illetve

legkifinomultabb szintet az autóipari, illetve elektronikai külföldi befektetések tudhatják magukénak. Kevésbé szofisztikált szintet ért el a konfekcióipari exportbázis a latin-amerikai országban. A Mexikóba irányuló hatékonyságnövelő KKB-k alapvetően zöldmezős, exportmaquiladora-rendszerben működő beruházások. A exportra termelő maquiladora-iparág jelentős sikereket könyvelhetett el az exportmutatók, az exportversenyképesség terén. Negatív hatása (abban az értelemben, hogy nem jött létre pozitív hatás) hogy a exportszektor dinamizmusát nem sikerült a gazdaság többi részére kiterjeszteni. A exportmaquila-iparág termelékenységi hatása erősen korlátozott; a technológiatranszfer, a vállalati fejlődés vonatkozásában nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A hatalmas exportsiker nem tükröződött vissza egy magasabb hozzáadott értékű termelést folytató feldolgozóiparban, sem pedig a mexikói cégeknek a külföldi vállalatok termelési láncolataiba történő integrálódásában. Az exportbázisokból nem alakultak ki exportklaszterek, agglomerációk.

A BANCOMEXT által fémjelzett beruházás-támogatási időszakban a mexikói kormányzat a száz százalékban külföldi tulajdonban lévő maquilák létesítését preferálta; míg ProMéxico a technológiaintenzív projekteket jelölte meg stratégiai célkitűzésében. Mind az első, mind pedig a második esetben végeredményben indirekt módon a tőkeintenzív befektetéseket részesíti előnyben a kormányzat.

A projekt típusok kapcsán a célzott beruházás-támogatás keretében Mexikó felállította fontossági sorrendjét, azonban a vállalattípus szerinti szelekciónál nem határozta meg egyértelműen prioritásait³ (a legfontosabb, vezető TNC-k „becsalogatásának” vonatkozásában). Ennek a passzív, általános és horizontális szemléletmódnak köszönhetően elszalasztotta az autóipar egyik vezető TNC-jének, a Toyotának – annak amerikai terjeszkedési fázisában - a megnyerését (Mortimore és Vergara [2005]). Amennyiben Mexikó a vállalattípusokkal kapcsolatban célzott stratégiával rendelkezett volna (az autógyártás, Mexikó egyik legsikeresebb iparága), akkor az egyik legjelentősebb márkának megnyeréséért aktív beruházásösztönzést kellett volna alkalmaznia.

---

³ Mind a BANCOMEXT, mind pedig ProMéxico által megfogalmazott vállalattípus, illetve projekt típus szerinti prioritások megegyeznek az exportaktivitás, illetve tőkeintenzitás vonatkozásában.

11.)

C.) A mexikói cégek és a külföldi leányvállalatok interakciója: az előre- és hátrafelé irányuló kapcsolatok, a földrajzi távolság, valamint a technológiai szakadék kérdésének érvényre jutása a beruházás-ösztönzésben

Az előre- és hátrafelé irányuló kapcsolatok nem kaptak hangsúlyt sem a BANCOMEXT, sem pedig a ProMéxico célzott stratégiájában. Általánosan elmondható, hogy a mexikói cégeknek a TNC-kkel folytatott együttműködése nem hozta meg a várt, globális termelési láncokba történő integrálódásukat. Egyedüli pozitív példaként, a mexikói és a külföldi leányvállalatok közötti beszállítói kapcsolatok kialakítására, az autógyártás ágazatát említhetjük meg. A demonstrációs hatás „*learning by doing*” módszerének segítségével az autóalkatrészgyártásban tevékenykedő mexikói alvállalkozók meg tudtak felelni a TNC-k minőségi és dizájnra vonatkozó követelményeinek; aminek következtében több sikeres példát találhatunk a hosszú távú beszállítói-szerződés létrejöttére. Valószínűleg az autóipar kedvező példája játszott közre abban, hogy Mexikó ma már tradicionálisnak számító ágazata az egyetlen nem modern iparág ProMéxico megcélzott szektorális prioritásában. Az export szempontjából sikeresen működő elektronikai ágazatokban, azonban már csak minimális előre-, illetve hátrafelé irányuló kapcsolatok kiépítésére került sor. A konfekcióipar területén találhatunk még néhány példát a beszállítói kapcsolatokra; azonban az alvállalkozók itt általában nem mexikói, hanem főként külföldi vállalatok.

A fentiekben már részleteztük a helyi- és a külföldi vállalatok között oda-vissza futó, input-output; valamint az előre- és hátrafelé irányuló kapcsolatok vonatkozásában teendő gazdaságirányítási, valamint beruházás-támogatási lépéseket.

A földrajzi koncentráció kérdésében még a BANCOMEXT beruházás-promóciós tevékenységét megelőzően a kormány, a maquiladora-program indulásakor, az északi határrészre koncentrált az azok működését. Igaz, hogy elsősorban a térségben meglévő munkanélküliség orvoslása, valamint a kedvező földrajzi elhelyezkedés kihasználásának érdekében, de a mexikói gazdaságirányítás hozzájárult a földrajzi agglomeráció infrastrukturális feltételeinek kialakításához; kvázi elősegítve egy feldolgozóipari klaszter létrejöttét. A ProMéxico beruházás-támogatási intézmény stratégiai célkitűzései között nem szerepel a földrajzi klaszterek, agglomerációk létrehozása. Azok kialakítása, akár az elektronika, akár az autógyártás, akár a modern szolgáltatások (háttérroda - *back office*; hívásközpontok - *call center*; stb.) területén szintén jelentős mértékű tovaggyűrűző hatást eredményezhet.

A technológiai szakadék tekintetében a beruházás-promóciós intézmények egyike sem jelölt ki követendő stratégiát, illetve nem fogalmazott meg prioritást. Az előbbiekben említett

maquiladora-iparág földrajzi koncentrációja a technológiai szakadék vonatkozásában érdekes következtetések levonását engedi. A mexikói cégeknek nem sikerült integrálódniuk az északi határ mentén kialakult maquila-rendszerbe. Mint, ahogy arra már utaltunk, az autóipar kivételével az esetek többségében nem alakultak ki a helyi és a külföldi vállalatok között vevői-, és beszállítói kapcsolatok; a maquiladorák többnyire a mexikói gazdaságtól elkülönülten, izoláltan fejlődtek. Mindez ráirányítja a figyelmet arra, hogy a földrajzi koncentrációra vonatkozó intézkedésekkel párhuzamosan elengedhetetlen a helyi cégek integrálódását elősegítő programok életbe léptetése, ahhoz, hogy a gazdaságban ne alakuljon ki enklávé típusú termelés.

12.)

D.) Az iparági jellegzetesség: a technológia intenzitásának kérdése a mexikói beruházás-támogatási politikában

A célzott beruházás-ösztönzésen belül a preferált iparágak kiválasztása az első eldöntendő kérdés; majd a projekt típusok szerinti prioritásoknál szerepel a technológia-intenzitás problematikája. A BANCOMEXT beruházás-ösztönzési időszakában Mexikó túl sok elsőbbséget élvező ágazatot határozott meg, ami megakadályozta egy hatékony, koncentrált beruházás-támogatás kialakítását. A projekt típusokra vonatkozó prioritásoknál kizárólag az exportra való termelés fontosságát jelölte meg, a beruházások technológiatartalmával kapcsolatban nem foglalt állást.

Ezzel szemben ProMéxico beruházás-promóciós stratégiája egyértelműen határozta meg az előnybe részesítendő szektorokat, projekt típusokat, funkciókat. Szektorok szerint az elektronikai, a számítástechnikai, a légi- és az űrutazás, valamint a hagyományos iparágak közül az autógyártást emelték ki. Az autógyártás kivételével valamennyi technológiaintenzív ágazatot takar. A funkció vonatkozásában a K+F tevékenységet folytató, valamint az új típusú szolgáltatásokat végző befektetéseknek adtak prioritást. Az iparági szelekcióhoz hasonlóan itt is a magasabb hozzáadott értéket előállító projektek dominálnak. A projekt típusok vonatkozásában tradicionálisan az exportra termelő, valamint a magas technológiatartalmú beruházásokat részesítették előnyben. Mindezek alapján elmondható, hogy Mexikó új stratégiájában többségében a modern, technológiaintenzív projektek kaptak helyet. Ahhoz, hogy a magas technológiatartalmú befektetések valóban számottevő tovaggyűrűző hatást idézhessenek elő a hazai gazdaságban; szükség van magasan képzett munkaerőre, a humán erőforrás fejlesztésére. Mexikó fejlesztési politikájában elsődleges szerepet kell, hogy kapjon az oktatásügy, az egészségügy kérdése. Azonban a két említett területen megvalósítandó reformintézkedések csak közép, illetve hosszú távon hozhatnak eredményeket.

A kevésbé technológiaintenzív iparágak közé sorolható az autó-, illetve autóalkatrészgyártás, ami az exportorientált külföldi befektetéseknél szintén megjelenik prioritásként. Tehát nemcsak a modern, hanem adott esetben a relatíve alacsony technológiát megtestesítő befektetések is hozzájárulhatnak a pozitív externáliák keletkezéséhez. Itt újból visszakanyarodunk Jordaan és Kokko ellentétes végkövetkeztetéséhez a technológiaintenzitás és a versenyhatás kérdésében. Véleményünk szerint mindkét típusú befektetés-promóciónak van létjogosultsága; amennyiben az széles látókörrrel párosul. Fontos az alacsonyabb technológiatartalmú beruházások vonzása is, amennyiben az adott gazdaság profitálhat belőle, és egyben tisztában van a projekt típus korlátaival, annak fejlődési potenciájával. Mind a relatíve magas, mind pedig a relatíve alacsony technológiaintenzitású befektetések esetében; akkor képes egy gazdaság a legnagyobb mértékű tovagyrúzó hatást realizálni, ha megfelelő képzettségű humán erőforrással rendelkezik.

Összességében elmondható, hogy az új beruházás-promóciós stratégiában pozitív változások figyelhetők meg; a spillover-befolyásoló tényezők nagyobb hangsúlyt kaptak. A ProMéxico által megfogalmazott célkitűzések már nagyobb koherenciát mutatnak Mexikó fejlesztéspolitikájával (tulajdonképpen annak részét képezik), mint a korábbi beruházásösztönzési stratégia esetében. Az újonnan meghatározott prioritások és az életbe léptetett programok a KKV-támogatással, valamint az exportpolitikával is összhangban vannak. A spillover-esettanulmányok által kijelölt 12 befolyásoló tényező közül a BANCOMEXT beruházás-ösztönzési időszakában mindössze három; míg az új beruházás-támogatásban már öt szerepelt konkrétan, további kettő indirekt módon a célkitűzések között. Természetesen minden attól függ, hogy sikerül-e átültetni a gyakorlatba a kiemelt prioritásokat és nem ér véget a kezdeményezés a tervezési fázissal. Véleményünk szerint nagyon fontos, hogy a megvalósítás során egyenlő hangsúlyt kapjon a kis- és középvállalkozások exportösztönzése, valamint a megfelelő gazdasági prioritások szerinti KKB-vonzása.

3.2. Gazdaságpolitikai ajánlások

A kutatás sajátos szerkezetéből adódik, hogy a gazdaságpolitikai ajánlások javarészt a fogadó országnak a KKB-ből realizálható pozitív externáliák elősegítésére (szorosan kapcsolódva a beruházás-ösztönzéshez); míg a jövőbeli kutatási irányok elsősorban a spillover-esettanulmányok felállítására vonatkoznak.

A spillover-tanulmányok komparatív vizsgálatának eredményeként megfogalmazott befolyásoló tényezőknek a beruházás-támogatási politikában való érvényre jutása alapján a következő javaslatok kerültek megfogalmazásra:

- a) Fontos kihangsúlyozni, hogy a tovagyrűző hatás létrejötte nem automatikus. A technológiatranszfer megvalósulása éppúgy függ a külföldi közvetlen befektetés, mint a fogadó ország jellemzőitől, illetve a két entitás között megvalósuló interakciótól.
- b) A közvetett technológiai diffúzióból származó előnyök csak akkor realizálhatók, ha a tőkét befogadó ország helyi vállalatai képesek abszorbeálni a külföldi technológiákat és ismereteket. Elsődleges szerep jut a mexikói gazdaságban a humán erőforrás fejlesztésére, a helyi vállalatok versenyképességének javítására.
- c) A beruházás-támogatást az ország általános fejlesztési stratégiájának, iparpolitikájának szerves részeként kell felfogni. Magában kell foglalnia mind a külföldi beruházók elérésére irányuló intézkedéseket, mind pedig a helyi cégek támogatását. Első lépésben meg kell határozni az adott gazdaság fejlesztési stratégiáját, és ezzel összhangban szükséges definiálni a KKB-vel kapcsolatos beruházás-ösztönzési politika szerepét.
- d) A megcélzott befektetésösztönzés keretében nagy jelentősége van a jól meghatározott, az ország fejlesztési politikájával összhangban lévő ágazati prioritások kijelölésének. Az iparági prioritásokhoz hasonlóan a külföldi beruházások közül ki kell választani a fogadó ország szempontjából a legmegfelelőbb projekt típusokat (munkahelyteremtő, exportra termelő, magas technológiatartalmú), vállalat típusokat (az ún. vezető TNC-k, egy adott márkát megtestesítő vállalat, stb.), funkciókat (feldolgozóipar, logisztika, kereskedelem, K+F, hívasközpontok, *back office*, stb.), valamint felállítani a származási ország szerinti preferenciákat.
- e) A hagyományos, exportra termelő (hatékonyság növelésére törekvő) beruházások – a helyi vállalatokkal történő integráltság további mélyítése – mellett, fontos a magasabb hozzáadott értéket képviselő befektetések irányába történő elmozdulás Mexikó esetében; hiszen nem tudja és nem is érdeke felvenni a versenyt a relatív bérköltség viszonylatában olyan országokkal, mint Kína, vagy India.
- f) Az ösztönzési eszközöknek elsősorban azokra a tevékenységekre kell fókuszálniuk, amelyek nagyobb mértékben eredményezhetnek tovagyrűző hatást: a külföldi és hazai cégek közötti input-output kapcsolatok kialakítására; az előre-, illetve hátrafelé irányuló *linkage*-ek ösztönzésére; az egyetemek, a helyi-, valamint a külföldi cégek közötti kommunikáció, információáramlás elősegítésére.
- g) Mexikó esetében a földrajzi klaszterek, agglomerációk létesítését a kapcsolati hatások ösztönzésével párhuzamosan javasolt megvalósítani, annak érdekében, hogy a

külföldi beruházások ne váljanak elszigetelté, enklávé jellegűvé; hanem a helyi cégek képesek legyenek integrálódni működésükbe. Nemcsak a hagyományos értelemben vett földrajzi koncentrációk kialakítására kell törekedni, hanem az új típusú, modern szolgáltatások (hívasközpontok, háttéirodák, stb.) területén megvalósítandó projektekre is.

- h) Mexikóban az ország különböző területei között nagyok a fejlettségi eltérések: így a regionális elem akkor lehet hatékony a beruházás-támogatásban; ha az a központi, állami szintű ösztönzési politikával összhangban van, azt erősíti.
- i) A magas technológia-intenzitású, a K+F típusú beruházások – alapvetően bármely típusú befektetés – vonzása érdekében elengedhetetlen az oktatás, az egészségügy nagymértékű fejlesztése. Mivel az ezeken a területeken eszközölt fejlesztések csak közép, illetve hosszú távon hoznak eredményeket, ezért égető szükség van a reformprogramok mielőbbi elindítására.
- j) A fiskális ösztönzők az esetek nagy részében kevésbé bizonyulnak hatékonyak. Fontos, hogy a kínált ösztönzők ne haladják meg a remélt előnyöket.
- k) A kormány szociális felelősségvállalásának szerepét külön ki kell hangsúlyozni a TNC-kkel való együttműködés tekintetében. A maquiladora-rendszer egyik legkényesebb pontja a foglalkoztatottak munkakörülményeinek-, szakszervezeti képviselőinek kérdése, valamint jogainak elismerése.
- l) Fontos, hogy az általános gazdasági prioritások között szerepet kapjon a tulajdonjogok védelme, valamint a korrupció szintjének visszaszorítása.
- m) Nagyobb nyomatékot kellene helyezni a stratégiák kivitelezésére és azok folyamatos ellenőrzésére, a visszacsatolási mechanizmusra, mint a tervezési szakaszra.

3.3. A téma további kutatási lehetőségei

Az értekezés kutatási irányait tekintve elsősorban a tovagyrúzó hatások elemzési keretének kiszélesítésében érdemes gondolkodni. Mexikó esetében a kapcsolati hatások, valamint a földrajzi koncentráció mélyrehatóbb vizsgálata mindenképp kívánatos volna; akár ökonometriai, akár kérdőíves felmérésen alapuló többváltozós statisztikai modell segítségével. A technológiai szakadék és a versenyhatás kapcsolatának tanulmányozása újabb, illetve hosszabb időintervallumon rendelkezésre álló adatbázison elősegítené a kérdéskör ellentmondásainak jobb megértését. A munkaerő-mobilitás kérdőíves felméréseken alapuló vizsgálata szintén hozzájárulna a szűkösen rendelkezésre álló empiria kibővítéséhez. További, vállalati szintű panel vizsgálatok, hosszabb időintervallumon keresztüli összehasonlítást megengedő statisztikák

mindenképpen segítséget nyújtanának a tovagyrúzó hatás kérdéskörének alaposabb megismeréséhez, esetlegesen újabb befolyásoló tényezők meghatározásához.

A mexikói beruházás-ösztönzési politikát érdemes volna a fejlesztéspolitika részletezett megvalósulásának vonatkozásában elemezni. Mindenképp kívánatos a ProMéxico keretében újonnan megfogalmazott beruházás-támogatás kivitelezésének nyomon követése és vizsgálata. Az elkövetkezőkben célszerű bővíteni a vizsgált országok körét (pl. a legversenyképesebb latin-amerikai gazdaságokkal Chile, Brazília, Argentína) mind a tovagyrúzó hatások, mind pedig az azok realizálására törekvő beruházás-ösztönzési politikák tekintetében.

4. Főbb hivatkozások

- Aitken, B. – Hanson, G.H. - Harrison, A. [1994]:** Spillovers, Foreign Investment, and Export Behavior. *Journal of International Economics*, Vol. 43, pp. 103-32.
- Baldwin, J. R. - Hanel, P. [2003]:** *Innovation and Knowledge Creation in an Open Economy: Canadian Industry and International Implications*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Blomström, M. – Persson, H. [1983]:** Foreign Investment and Spillover Efficiency in an Underdeveloped Economy: Evidence from the Mexican Manufacturing Industry. *World Development*, Vol. 11, pp. 493 – 501.
- Blomström, M. [1986]:** Foreign Investment and Productive Efficiency: The Case of Mexico. *Journal of Industrial Economics*, Vol. 15, pp. 97-110.
- Blomström, M. – Wolff, E. N. [1994]:** Multinational Corporations and Productivity Convergence in Mexico. *National Bureau of Economic Research – Working Paper*, No. 3141.
- Blomström, M. – Kokko, A. – Zejan, M. [2000]:** *Foreign Direct Investment: firm and host country strategies*. Macmillan Press, London.
- CEPAL [2005]:** *La inversión extranjera en América Latina y el Caribe*. Santiago de Chile, pp. 51-93.
- De Fuentes, C. – Dutrénit, G. [2007]:** *The correlation between large firms' knowledge spillovers and SMEs' absorptive capacities: Evidence for the machining industry in Mexico*
http://www.merit.unu.edu/MEIDE/papers/2007/DE%20FUENTES_DUTRENIT_The%20correlation%20between%20large%20firms%20knowledge%20spillovers%20and%20SMEs%20absorptive%20capacities.pdf
utolsó letöltés: 2008. szept. 05. , 00:58 perc
- Grether, J-M. [1999]:** Determinants of technological diffusion in Mexican manufacturing: a plant level analysis. *World Development*, Vol. 27.7, p. 1287-1298.
- Jordaan, J. A. [2005a]:** *Estimating FDI-Induced Externalities when FDI is Endogenous: A Comparison between OLS and IV Estimates of FDI-Induced Externalities in Mexico*. Extension of his PhD thesis on externality effects from FDI in Mexico, Department of Geography and Environment, London School of Economics.
- Jordaan, J. A. [2005b]:** *Determinants of FDI-Induced Externalities: New Empirical Evidence for Mexican Manufacturing Industries*. One of the chapters of his PhD thesis on externality effects from FDI in Mexico, Department of Geography and Environment, London School of Economics.

- Khawar, M. [2003]:** Productivity and Foreign Direct Investment-Evidence from Mexico. *Journal of Economic Studies*, Vol. 30, pp. 66-76.
- Kokko, A. [1994]:** Technology, Markets Characteristics, and Spillovers. *Journal of Development Economics*, Vol. 43, pp. 279–93.
- Kokko, A. - Blomström, M. [1995]:** Policies to Encourage Inflows of Technology through Foreign Multinationals. *World Development*, Vol. 23, No. 3, pp. 459-68.
- Kokko, A. [1996]:** Productivity Spillovers from Competition between Local Firms and Foreign Affiliates. *Journal of Independent Development*, Vol. 43.
- Kokko, A. – Tansini, R. – Zejan, M. [1996]:** Local Technological Capability and Spillovers from FDI in the Uruguayan Manufacturing Sector. *Journal of Development Studies*, Vol. 34, pp. 602-611.
- Kuemmerle, W. [1999]:** The drivers of FDI into R&D: an empirical investigation. *Journal of International Business Studies*, Vol. 30, No. 1, pp. 1-24.
- Narula, R. - Dunning, J. [2000]:** Industrial Development, Globalisation and Multinational Enterprises: New Realities for Developing Countries. *Oxford Development Studies*, Vol. 28, No. 2, pp. 141–67.
- Nourzad, F. [2008]:** Openness and the Efficiency of FDI: A Panel Stochastic Production Frontier Study. *International Advanced Economic Research*, Vol. 14, pp. 25- 35.
- Oman, C. [2000]:** *Policy Competition for Foreign Direct Investment: A Study of Competition among Governments to Attract FDI*. OECD, Paris.
- Ramírez, M. D. [2000]:** Foreign Direct Investment in Mexico: A Cointegration Analysis. *Journal of Development Studies*, Vol. 37, No. 1, pp. 138-162.
- Robson, M. – Townsend, J. - Pavitt, K. [1988]:** Sectoral Patterns of Production and Use of Innovations in the UK: 1945–1983, *Research Policy*, Vol.17, No.1, pp. 1–4.
- Romo Murillo, D. [2003]:** Derramas tecnológicas de la inversión extranjera en la industria Mexicana. *Comercio Exterior*, Vol. 53 (3), p. 230-43.
- UNCTAD [2005]:** *Prospects for Foreign Direct Investment and the Strategies of Transnational Corporations, 2005-2008*. UN, New York – Geneva
- Vera-Cruz, A. - Dutrénit, G. [2005]:** Spillovers from MNCs through worker mobility and technological and managerial capabilities of SMEs in Mexico. *Innovation, Management, Policy and Practice*, special issue, Vol 7 (2).
- Wang, Ch. – Yu, L. [2007]:** Do spillover benefits grow with rising foreign direct investment? An Empirical Examination of the case of China. *Applied Economics*, Vol. 39, pp. 397–405.

5. A témával kapcsolatos saját publikációk

A szerző e témában 2008. szept. 1-ig megjelent publikációi:

Könyv analitika: – Szentés Tamás és munkaközössége: *Fejlődés – versenyképesség – globalizáció II.*, Akadémiai Kiadó [2006], Budapest, pp. 165-186.

Folyóirat:

Angol nyelvű:

– **Transnational Companies and Competitiveness, Comparative Case Study of Hungary and Mexico.** *Society and Economy*, Akadémiai Kiadó, Budapest [2005], Vol. 27., Nr. 1., pp. 151-170.

Magyar nyelvű:

– **Mexikó a transznacionális vállalatok szemszögéből.** *Fejlesztés és Finanszírozás*, MFB Rt. Stratégiai Tanácsadó Testület/ Ecoforum Kft., 2003/3, pp. 53-59.

Spanyol nyelvű:

– **La Política de Incentivos de la Inversión Extranjera Directa: en caso de Europa Central y Este.** *Serie de Divulgación Académica: Investigación en Ciencias Administrativas*, Octavo Número – *Revista Electrónica del ICEA*, de la Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo, 2007, pp.1-11.